

Ketveri metai Japonijoje išmokė ž

■ **Aktyvus:** A. Zykas šiuo metu Azijos studijų centre atlieka mokslinius tyrimus. Andriaus Aleksandravičiaus nuotr.

Lietuvoje viešint **vieninteliam pasaulyje valdančiam imperatoriui Akihito**, jo žmonai Michiko vertėjavo Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) politikos mokslų daktaras, Azijos studijų centro vadovas Aurelijus Zykas, gerai susipažinęs su Japonijos istorija, kultūra, kasdieniu gyvenimu.

Virginija Skučaitė
vskucait@kauno Diena.lt

Domėjimasis slūgsta

Prieš 20 metų lietuvius labiau domino Japonija, o ne Kinija, dabar – atvirksčiai. Ir tai suprantama – Kinija sėkmingiau stiprina savo vadinamąją minkštąją galią kitose šalyse, per ekonomiką ir su ja susijusius dalykus skatina užsieniečius domėtis šia šalimi, mokytis jos kalbos. Tai patvirtina ir VDU Azijos studijų centre dabar besimokančių japonų ir kinų kalbas studentų skaičius – dauguma jų linke studijuoti kinų, o ne japonų kalbą, nors prieš 20 metų buvo atvirksčiai.

„Ir aš, prieš 20 metų ieškodamas panašios studijų egzotikos, pasirinkau japonų kalbą – tapau vienu pirmųjų šio Azijos studijų centro įkūrėjų Arvydo Ališausko studentų, pasinaudojusiu Japonijos vyriausybės sudarytomis galimybėmis važiuoti į šalį studijuoti

japonų kalbą. Būtent tada pradėjau rašyti knygą „Japonijos spalvos ir skoniai“. Į knygą sugulė mano ketverių metų mokymosi, darbo ir gyvenimo Japonijoje įspūdžiai“, – sakė dr. A. Zykas, grįžęs gyventi į Lietuvą iš Japonijos.

Su A. Zyku kalbėjomės ne vien apie tai, kas sugulė į netradicinį jo pasakojimą apie Japoniją neseniai išleistoje knygoje.

Visuomenė gan uždara

„Jei nori tapti šimtaprocentiniu japonų visuomenės nariu, turi priimti visą jų vertybių sistemą, atsisakydamas savosios, kuri ištvirtinusi tavyje su motinos krauju, – paaiškino A. Zykas. – Vakariečių gali būti nepriimtinos jų griežtos hierarchijos taisyklės darbe, visuomenės uždaramas, bet tai reikia priimti. Kitaip tu gali puikiai kalbėti japoniškai, tačiau vis vien jausiesi jiems svetimas.“

„Atsimenu, traukinyje prie manęs atsisėdo atskubėjęs japonas. Kai jis atsipūtęs pastebėjo, kad sėdi šalia baltaodžio, perėjo į kitą suolų eilę. Tačiau panašiai elgiamės ir mes, lietuviai, – įsileidžiamė į šalį kitos odos spalvos žmones, priimame juos į savo universitetus, nuomojame kambarius, draugaujame, tačiau juk nelaikome savais?“ – retoriškai klausė pašnekovas.

A. Zykas labai brangina gyvenimą japonų šeimoje, ten galėjo stebėti tą gyvenimą iš arti ir suprasti, kad šeimos galva Japonijoje yra moteris, kuri daugiau laiko praleidžia namuose. Ji yra ir finansų ministrė, ir ūkvedė. Vyrų japonai, grįžtantys vėlai po darbo, namų ūkyje yra neįgalūs. Lyg vaikai.

Nėra daiktų kulto

„Gyvenau senyvo amžiaus japonų šeimoje, kurioje nebuvo vaikų. Tad jie laikė mane savo sūnumi, – pasakojo A. Zykas. – Man, atva-

žiavusiam iš Lietuvos, buvo sunku suvokti, kaip gali žmonės gyventi, pavyzdžiui, 30 kv. m būste, kur turi tilpti ir vonios kambarys, ir miegamasis, ir svetainė, ir virtuvė. Bet japonai sugeba susitvarkyti taip, kad jų gyvenamajame būste nieko netrūktų ir kad jis nebūtų užgriozdintais baldais, daiktais.“

Visi drabužiai, apavas, patalynė ir panašūs daiktai japonų namuose yra sieninėse spintose. Kaip ir miegui skirti čiužiniai. Baldų beveik nėra, išskyrus virtuvinius.

„Mes, palyginti su japonais, esame turtuoliai, – pastebėjo pašnekovas. – Turiu galvoje lietuviškus namus ir žalius plotus prie jų. Japonijoje turėti nuosavą namą su lopinėliu žemės – didžiulė prabanga. Ypač Tokijuje, kur suskaičiuota kiekviena žemės pėda. Tiesa, pačiame sostinės centre yra didžiulis imperatoriškasis parkas – pilies ir šventyklų kompleksas su skalda pabarstytais takais ir pušėlėmis apsidintais žemės kvadratais, apsuptas kanalų sistemos.“

Pagarba imperatoriams

Prabanga Tokijo centre – pagarbos imperatoriams ženklas. Dabartinio imperatoriaus rūmai užima tik mažytį šio parko kampelį, į kurį paprasti mirtingieji įleidžiami du kartus per metus: Naujųjų metų rytą ir per imperatoriaus gimtadienį.

Ryškus tokios prabangos pagarbos imperatoriams pavyzdys – didžiausias pasaulyje imperatoriaus Mintoku, gyvenusio IV a., 36 m aukščio kapas, užimantis 46 ha plotą ne kokiaje nors negyvenamoje saloje, o Sakai mieste, netoli Osakos. Šis raktų skylutės formos kapas apsuptas vandens ir medžių. Čia neįmanomi jokie archeologiniai kasinėjimai.

Vienas Japonijos religijų, pavyzdžiui, budizmo, principas – miręs žmogus turi būti sudegintas. Vieni japonai laiko namuose mirusio šeimos narį pelenų urną, kiti laiduoja ją mažutėse kapavietėse, kuriose išskyla tik pagaliukas su jame įrašytu mirusiojo vardu ir pavarde. Turtingi japonai namuose įsirengia altorėlį, kuriame statomos urnos, deginami smilikalai, bendraujama su mirusiu šeimos nariu.

Vyrų atsipalaidavimo kultūra

Pasak A. Zyko, vyrai Japonijoje dirba nepaprastai daug ir ilgai – nemažai jų keliasi penktą ryto ir grįžta namo 23 val. Apytikriai po dvylikos valandų darbo dienos japonai dar užsuka su bendradarbiais į barus ar klubus atsipalaiduoti. Tačiau ne vien japoniško alaus gerti. Nemažą dalį japonų vyrų atsipalaidavimo kulturoje užima moterys. Ir tai – ne vien geišos.

Verta prisiminti, kad geišos (išvertus iš japonų kalbos – meno žmonės) Japonijoje atsirado XVIII a. Taip buvo vadinami ištaigingų prostitučių tarnai. Dažniausiai tai būdavo vyrai, mokėję groti, dainuoti, įvairiai patarnauti. Netrukus juos imta samdyti vien kaip linksmitojus. Laikui bėgant, geišas vyrus išstūmė moterys – taip radosi geišos, kokias įsivaizduojame dabar.

■ **Romantikai:** ši pilis pavadinta poetiškai – Himejė.

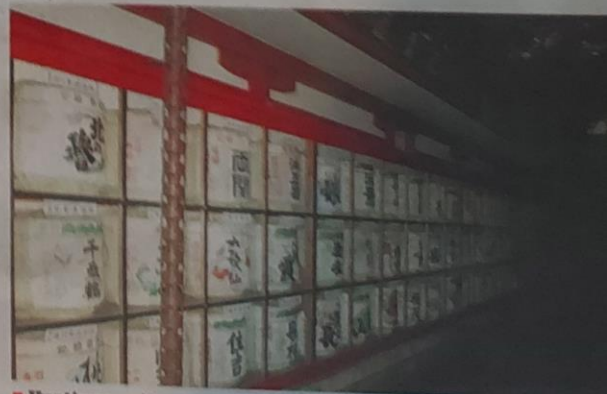
■ **Įspūdingi:** torii vartai žymi šventą vietą ar įėjimą į Sintoistinę maldyklą. Kartais jie sudaro tokias įspūdingas galerijas.

Pirmosios geišos buvo vyrai

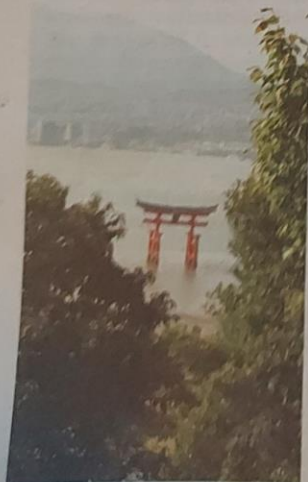
Geišos, kaip žinome, nemiegodavo su klientais, bet apgaudavo juos švelnumu, moteriškumu, žavėdavo išsilavinimu, mokėjimu palaikyti pokalbį. Jos tapo pirmosiomis Japonijos konsumentėmis – merginomis, kurios dabar šioje šalyje už pinigus gali įpilti baro ar klu-

bo klientui alaus, paglostyti ir pridėti cigaretę, atsisėsti jain kelių ir pan.

Japonijoje prostitucija uždrauta, tiksliau, tik viena jos formų lytinis aktas, tačiau įmanomi visi kiti seksualiniai žaidimai. Įvairovė ir pasiūla – stulbinama. Jų dėl didmiesčiuose gestant kont-

■ **Ypatinga:** sakės statinės saugomos japonų maldyklose.

■ **Istorinė:** XII a. statyta Ickukūšimos maldykla garsi savo šventaisiais vartais jūroje.

Žavėtis didybe ir smulkmenomis

Aurelijaus Zyko nuotr.

■ **Išliko:** taip atrodo serijej japonų kapai. Bambukinėse lentelėse įrašyti mirusiųjų vardai.

■ **Paslaptinga:** šioje šintoistinėje maldykloje kalnuose vis dar, rodos, gyvena miško dvasios.

■ **Gretai:** taip kasdien pietų metu atrodo sušių restoranai.

■ **Įprasta:** raudona cinoberio spalva yra laikoma tradicine šintoistinių maldyklų spalva.

šviesoms, gatvių ore gali justis sumišusį gašlių saldumą, paslaptį ir prakaito kvapą.

Apie mamas ir vaikus

Japonijos, kaip ir Lietuvos, visuomenė sparčiai sensta. „Ten auginti vaikus yra prabanga, nes į juos reikia ne tik investuoti, jie atitraukia

tėvus nuo karjeros. O dabartinėje Japonijoje – daugybė dirbančių ir kopiančių karjeros laiptais japonių. Praėjo tie laikai, kai japonės būdavo tik namų židinio sergėtojos, šeiminių ninkės. Be to, reikia įvertinti ir tai, kad Japonijoje socialinės rūpybos sistema nėra orientuota į pagalbą motinai. Lietuvoje pagimdžiusi

moteris gali trejus metus nedirbti ir gauti išmokas, o Japonijoje tokia moteris vėliausiai po mėnesio turi grįžti į darbą“, – pribloškė savo pastebėjimu pašnekovas, kartu pažymėjęs, kad Japonijoje yra mažylis prižiūrinčių įstaigų, bet kūdikiams jaunos mamos gali samdyti aukles.

Ugtelėję vaikai lanko trijų pakopų mokyklas. Baigiant kiekvieną mokyklą, laikomi egzaminai. Patys sunkiausi – brandos atestatui gauti, nes šiems egzaminams, kuriuose reikia mokėti tai, ko nebūvo mokoma mokykloje, samdomi korepetitoriai. Išlaikius šiuos egzaminus (jie ne veltui vadinami pragaru), studijos universitete atrodys kaip lengvas pasivaikščiojimas.

Garbinga ir ori senatvė

Visai kitoks nei Lietuvoje Japonijos visuomenės požiūris į senus žmones. Ten garbaus amžiaus žmonės labai gerbiami – išėję į pensiją jie gali sau leisti įvairių pramogų, keliauti po pasaulį, nes tam užsidirba per savo gyvenimą.

Japonijoje tarp senų žmonių paplitęs paprotys – rengiantis išeiti iš šio pasaulio, nepalikti artimiesiems jokių rūpesčių. Yra net išleista speciali knyga, kurioje pa-

tariama, kaip seneliams elgtis su užgyventais vaikais, kad po mirties jie netaptų našta šeimai. Žodžiu, po senelio mirties nieko materialaus neturi likti.

Vestuvių tradicijos

Japonų santuokoje taip pat nemaža mums neįprastų dalykų. Vestuvėms intensyviai rengiamasi ne vieną mėnesį, nes Japonijoje kviečiama neįsivaizduojamasvečių gausybė ir įvairovė – nuo darželio laikų draugų iki bendradarbių, o kur dar giminės, artimieji.

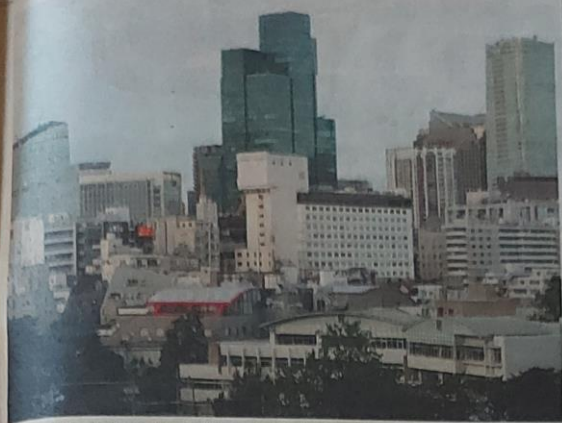
Svečiai restorane sodinami griežtai pagal užimamą padėtį visuomenėje – hierarchiją. Suklysti negalima, nes svečias įsiseidęs gali palikti puotą.

„Įdomu tai, kad jaunavedžių tėvai sodinami pačioje negarbingiausioje vietoje – priešingame nuo jaunos poros stalo gale. Tokiu būdu rodoma pagarba svečiams.“

Svečiai restorane sodinami griežtai pagal užimamą padėtį visuomenėje – hierarchiją. Suklysti negalima.

■ **Tradicinis:** spalvingas sašimjų rinkinys – japonų patiekalas su žalia žuvimi.

■ **Šlandiena:** įprastas Tokijo vaizdas, kuriam būdingas įvairus pastatų daugiaaukštisumas.

Aurelijaus Zyko nuotr.

Ketveri metai Japonijoje išmokė žavėtis didybe ir smulkmenomis

» 21 Neįprasta ir tai, kad jungtūvių apeigos gali vykti ne vienoje, o keliuose šventyklose, nes Japonijoje gyvuoja daug religijų. Net ir krikščionybė. Tad jaunavedžiai, susituokę šintoistinėje šventykloje (šios apeigos japonams būtinos), su visa pa-lyda kartais vyksta į kitos religinės pakraipos šventyklą. Jei jaunavedžiai nėra krikščionys, bet norės susituokti ir krikščioniškoje bažnyčioje, tuomet ten apeigas atliks netikras kunigas. Japonai mėgsta tokius vestuvių spektaklius, kuriuose prieš kiekvieną sutuoktūvių ceremoniją persirengiama. Paskutinį kartą – prieš sėdant puotauti“, – pasakojo A.Zykas.

Pirk prekę japonišką

Japonai, kaip ir lietuviai, linke pirkti savo šalyje pagamintus produktus, prekes. Tiesa, japoniška prekė gimtojoje šalyje dažnai kainuoja kelis kartus brangiau, tačiau tai negąsdina japonų. Tai, beje, yra ir Vyriausybės strategijos dalis. Jie tikri nacionalistai gerą šio žodžio prasmę.

„Dabar Japonija pristatoma kaip aukštos kokybės technologijų šalis. Tačiau tai tik dalis Japonijos įvaizdžio pasaulyje. Ji papildo ir dabartinę šalies popkultūrą, iš kurios išskirčiau gerai pasaulyje ir Lietuvos jaunimui žinomus japoniškus komiksus. Suprantama, Japonijos įvaizdis būtų ne visas be šios šalies tradicinės kultūros, t.y. be arbatos gėrimo ceremonijos, kabuki teatro, geišų ir pan.“, – vardijo pašnekovas.

Japonų animacija

Japonija, kuri anksčiau garsėjo pasaulyje nacionaliniu kinu (pirmą kartą ekspreseivius Akiros Kurosawos filmus), dabar linkusi mėgautis Holivudo produkcija ir japoniška animacija, kuria domisi, beje, ne tik Japonijos jaunimas. Japonės namuose mėgaujasi joms kuriama TV serialais.

Be klasikinio japonų teatro (užsieniečiams jis gan nuobodus, statiškas) dramos ir muzikiniuose teatruose vyrauja vakarietiški kūriniai. Kaip ir japonų knygų lentynose.

Japonai greičiau nei bet kas kitas pasaulyje išsiverčia populiariausių rašytojų kūrinius, bet ir labai vertina savuosius. Ypač Haruki Murakami.

Kulinarinis ekskursas

Pasak A.Zyko, atskira tema – japoniško maisto kultūra, kuri yra labai aukšta. Galima labai suklysti ją vertinant iš pirmo įspūdžio.

Jei nuvykę į Japoniją apsigyvensite viešbutyje, pusryčiams greičiausiai gausite standartinį rinkinį: keptos žuvies pusele, dubenėlį baltų ryžių, miso sriubos ir žalią kiaušinių, kurį būtina išgerti. Greta kiaušinio – *natto* (gaminys iš sojos, pakeičiantis pieną ir jo produktus). *Natto* pasižymi ypatinga smarve, gleivėta konsistencija ir tąsumu, ir ne kiekvienas užsienietis ryžtasi jo paragauti.

Japoniška prekė gimtojoje šalyje dažnai kainuoja kelis kartus brangiau, tačiau tai negąsdina japonų.

Moka žavėtis maistu

„Mane Japonijoje žavi tai, kad ten valgydamas visada pasakysi, koks metų laikas už lango – apie tai byloja subtilios patiekalų puošmenos. Kitas išskirtinis bruožas – japonų gebėjimas žavėtis maistu, kuris patiekiamas atitinkamos formos ir spalvos inde“, – kalbėjo A.Zykas.

Padavėja prabangiame restorane visada papasakos apie kiekvieną patiekalą, pateikdama įvairios informacijos.

„Žinoma, tarnautojai nepietauja daug laiko reikalaujančiuose restoranuose (ten dažniausi lankytojai – garbaus amžiaus japonai) – eina ten, kur galima pavalgyti per 15 minučių. Tokių greitojo maisto restoranų apstu tuose kvartaluose, kuriuose įsikūrusios įvairios kompanijos“, – teigė A.Zykas, per ketverius Japonijoje metus gerai pažinęs įvairiapusį japonų gyvenimą ir jo būdą.